

S Z E R K E S Z T Ő I Ű Z E N E T E K

H. M. Bpest. Kérdésére, hogy van-e az Egyesült Államokban katolikus irodalom, a következőkben válaszolhatunk: Noha a *katolicizmus ez idő szerint USA legnagyobb vallási közössége*, de a szellemi életben és az irodalomban korántsem foglalja el a hívei számarányának megfelelő előkelő helyet. A vezető folyóiratokban, mint az *America* vagy a *Thought*, a legkiválóbb kritikuskok egy idő óta sokat vitatják, mi a jelenség oka. Tracy Ellis, a neves papkritikus azzal magyarázza, hogy az amerikai élet légköre, a szellemileg elbágyasztó intellektuális komfort, a szoros hozzátapadás az élet világi, földi vonatkozásaihoz, nem kedvez a lélek és a gondolat elmélyülésének. John Pick wisconsini egyetemi tanár s ugyancsak neves író viszont történeti okokat hoz fel magyarázatul. Az Egyesült Államok katolikus társadalmá Európa legszegényebb államai közül: Olasz-, Lengyel- és Írországból rekrutálódott s nem is régen, a múlt század második felétől kezdődően. Ez a szegény társadalom, amelynek életét teljesen lefoglalta a mindennapi kenyérért folytatott küzdelem, nem élhette a maga hagyományait, nem teremthetett annak alapján egy sajátos szellemi életet és irodalmat. Az említett írók megállapításai — mert útkeresést és újjászületést akarnak sürgetni — komorabbra festik a helyzetet, mint ahogyan az a valóságban van. Az amerikai katolikus közönség igényei növekednek, fejlődnek. Vannak katolikus írók is. Nemcsak eredet szerint katolikusok és később az Egyháztól távol került szellemek, — mint F. Scott Fitzgerald, Ernest Hemingway, James T. Farrell, T. Dreiser. Nem is csupán az egyetlen Thorton Wilder képviseli őket, akik világszerte mindenütt ismernek. Nem egy, de egész sereg fiatal írók és költők lehet felsorolni, akik teljes mértékben katolikusok, ugyanakkor sajátosan amerikaiak. Közülük nem egynek az amerikai katolicizmus keretein, de Amerikán kívül is ismert a neve. Legnépszerűbb fiatal katolikus amerikai író kétségtelen Thomas Merton. Mint annyian az angolszász katolikus írók között, ő is konvertita. Pályája kezdetén nagyon messze állott mindattól, amit katolikusnak, sőt vallásosnak lehet nevezni. Néhány fiatal katolikus barátja hatására tér meg, akik komolyan állták vallásunk parancsait. Merton, mikor megismerkedik a katolicizmussal, az oly mélyen hat rá, hogy — trappista lesz. Ez idő szerint is a Kentucky államban levő *Notre-Dame-de Gethsemani* trappista kolostorban él. Éppen mert ekkora hatalmas utat tett meg — a hitelenségétől, sőt katolikus-ellenességtől a trappista kolostorig —, hatása is rendkívül széleskörű. Műveit nem csak katolikusok, hanem más világnézetűek és vallásúak is keresik. Egyszerű stílusban megírt, esztetikummal teli írásai megnyugvást, belső békességet sugároznak olvasójukba. Merton sokat utazott, mégis megmaradt jellegzetesen amerikai. Evelyn Waugh írja róla, hogy műveiben „kifejezi azt, ami legújabb és legértékesebb hazájában”. Az európai olvasónak, ha meg akarja tudni, milyen az amerikai katolikus szellemiség, Merton könyveihez kell nyúlnia. Népszerűségben Robert Lowell következik utána. Régi, hagyományokkal teli puritán családból származik. Családi hagyományainak ereje és a katolicizmus vonzása sokáig küzdött benne egymással. Megtérését egy megragadón érdekes versciklusban írta meg. Költeményeit a benűnik megnyilatkozó érzelmek sodró ereje teszi vonzóvá és kedvelté. Életkora szerint idősebb, de ugyancsak a fiatal amerikai katolikus irodalomhoz számítják Allen Tate-t. Délen született. Költeményein formailag Paul Valery hatása látszik, de Dél sajátos világa tükröződik bennük. Egyike a kevés amerikai költőnek, aki a folklorból, népi hagyományokból merít. I. F. Powers prózaíró, novellista. Népszerűségére jellemző, hogy elbeszéléseit a *The New Yorker*, Amerika legelőkelőbb folyóirata közli, ahol a kontinens legkitűnőbb elbeszélőinek adnak helyet. Powers sajátos keveréke *Greennek*, *Bernanosnak*, *Mauriacnak* és egy — franciskánus legendáirónak. A legkényesebb és leggyötrőbb emberi és társadalmi kérdéseket válogatja össze témául. A „*Prince of Darkness*” (A sötétség fedelme) című elbeszélés-gyűjteményében a legbonyolultabb és legkísérletesebb vallási és faji problémákat szedi csokorba. Az imént elsoroltakon kívül még Harry Sylvester és John Nims nevét kell megemlíteni. Az előbbi novellában, az utóbbi versben szerzett magának hírnevet a katolikus irodalom

szűkebb körein túlmenően. Az új amerikai katolikus szellemiség érdekes egyénisége Fulton Sheen püspök, a sajátosan amerikai jellegű egyházi szónok és aszketikus író. A rádión és televízión keresztül sugárzott, szentbeszédeit egész Amerikában nagy tömegek hallgatják. Jelenleg *Keresztes Szent János* műveit fordítja.

A. D. Eger. Azt kérdezi, „miért érthetetlenek a modernek”. Példát is hoz: Claudel, Graham Greene-t, Adyt, Picassót, Bartókot, Honeggert. Ezekre azt mondják: művésziek, szépek; akkor hát az a szép és a művészi, ami érthetetlen? Vagy: „Miért nem írnak, alkotnak a művészek közérthetőbb formában?” Válasz helyett először legszívesebben mi is kérdést tennék föl. A példaként fölhozott hevenyészett névsor ugyanis meglepő. Kinek és miért érthetetlen, hol és mikor érthetetlen Claudel? Mi az érthetetlen Graham Greenében? S vajon a mai ember számára „érthetetlen-e” Ady? Egyes dolgokat talán azért vél érthetetlennek, mert mást akarna érteni, mint amit az író, a művész mond. A művész pedig a legtöbb esetben nem akar egyebet mondani, mint éppen azt a művet, amelyet megalkotott. Művészi mondandója volt, nem művészetlen kívüli. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy a művészetnek nincs, nem lehet világnézeti mondandója; de a jó művészet világnézeti mondandóját is művészetben mondja el, nem pedig a művészetet illusztrációnak használva ahhoz, amit éppen közölni kíván. A művészetben tehát a művészetet, a művészt kell keresni, nem pedig valami azon kívül lévő. Akkor mindjárt jobban értjük. Persze minél újabb a műalkolás „tartalma”, élménye, ihlete, annál szokatlanabbnak, „érthetlenebbnek” hathat. A művészet mindig új törekvését, irányát, korszakát azzal fogadták, hogy „érthetetlen”. A minősítés szavai, mondatai olykor meglepően azonosak. Mozart *Don Giovanni*-ját majdnem ugyanolyan fogalmazásban marasztalták el, mint Beethoven *Kilencedik Szimfóniá*-ját. A példák tetszés szerint szaporíthatók. De ki mondaná rá ma Mozarthra, hogy kakofónia? Nyolcvan-száz évvel ezelőtt Wagner művészetéről folytak hasonló viták; s volt egy idő, amikor Wagner-rajongók Bartókon és Kodályon csak nevettek. S kinek „sérti a fülét” ma Kodály? Menjünk tovább. Miért nem írnak a művészek „közérthetőbben”? Miért nem írt Kodály úgy, mint Brahms? Brahms, akit a maga idejében eszeveszetten érthetetlennek tartottak, miért nem írt úgy, mint Gluck? Gluck miért nem úgy, mint Bach? Bach miért nem úgy, mint... A közérthetőség kívánalma ezt jelentené: mindenki alkosson úgy, ahogy előtte alkottak, mert azt mindenki megérti, mivel már mindenki megszokta. Akkor pedig a művészetben nem volna fejlődés. Az élet új érzéseire, tartalmaira újra és újra új művészi nyelv kell; s a különböző élményeket nem lehet ugyanabban a formában közölni, illetve lehetni lehet, csakhogy akkor felemás lesz a műalkotás, vagyis — rossz. Példa: Bartóknak megvolt a maga döbbenetes éjszaka- és magány-élménye, aminek korszerű gyökereit, föltételeit, hátterét a zenetörténészek és zeneesztétikusok jól megmutatták. Ennek az újszerű élménynek (egy ősi emberi élmény modern, huszadik századi, s ha tetszik, kapitalizmusbeli változatának — és tegyük hozzá: egyéni, bartóki változatának) megteremtette a sajátos, megfelelő, korszerű (de a régihez szokottak számára „érthetetlen”) kifejezését. Ha nem teszi ezt, hanem az élményt a régi módon fejezi ki, úgy, mint kezdeti kísérleteiben, akkor megmarad Liszt-epigonnak. Mint ahogy Ady is megmaradt volna egynek a sok századvégi költő közül. De az öröklött burkot mindegyikük levetette; mindegyikük kiharcolta a maga új hangját — egy ideig „érthetetlennek” tűnt, épp úgy, mint a maga idején Mozart vagy Beethoven, sőt: Petőfi (mert néha az érthetőbbet tartják érthetetlennek). Persze vannak, akik hajszolják az érthetlenséget s úgy vélik, az a „modern”, amit senki sem ért, mert nem is érthető. Ez azonban általában humbug, s nem művészet.